EESTI RAAMATUKOGUVÕRGU KONSORTSIUMI

Tegevusaruanne 2025

ÜLDIST

ELNET konsortsiumi moodustavad 9 liiget ja 9 partnerit. Juhatuse esimees on Tõnis Liibek, tegevdirektori ja arendusjuhi kohustusi täidab Asko Tamme. Juhatusse kuuluvad Jaanika Anderson, Kaie Holm, Andres Kollist, Tõnis Türna ja Martin Öövel. ESTERi halduri tööd teevad kahasse Riina Felding ja Piret Zettur. Büroojuht on Tiina Kama. Konsortsiumil on 15 töölepinguga töötajat, neist tegevdirektor ja büroojuht töötavad täistööajaga, ülejäänud jagavad ennast mitme töökoha vahel. Vahetus konsortsiumi raamatupidaja: Nordic Nerd OÜ andis tööjärje üle Krista Jaaksonile.

Aasta jooksul peeti neli juhatuse koosolekut ja kaks üldkoosolekut. 3. juuni üldkoosolekul olid arutlusel konsortsiumi 2024. aasta tegevusaruanne, ülevaade 2024. ja 2025.aasta eelarvest, konsortsiumi tegevused valdkonniti ning arengud, mis seotud ühtse üleriigilise raamatukogusüsteemiga (ÜÜRS).

ELNET konsortsiumi aastaauhinna ESTER! pälvis Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu infotehnoloogia teenistuse juhataja ja konsortsiumi E-varamu portaali haldur Peeter Kondratjev, kes on E-varamu arendamise juures olnud päris algusest saati. Tema kindlakäeline tegutsemine, strateegiline vaade ja praktiline teostusvõime on andnud portaalile uue elu. Uue portaali käivitamisega on E-varamuga liitunud ka mitmed uued mäluasutused, mis on märkimisväärselt laiendanud veebilehe sisuvalikut

ja andnud kasutajatele veelgi parema ligipääsu väärtuslikule infole. E-varamu on osa Eesti teaduse infrastruktuuri teekaardi programmist ning selle loomist on toetanud Euroopa Regionaalarengufond. Portaali arendus aitab täita olulist eesmärki – tagada Eesti mäluasutuste vaimuvara kättesaadavus tulevastele põlvedele ja siduda see rahvusvaheliste andmekogudega, näiteks Europeana portaaliga.

ELNETi AASTA TEGU 2024 (see auhind anti välja 2025 kevadsuvel) oli E-varamu portaali uuenemine. Portaali värske kujundus, selgem ülesehitus, paranenud kasutajamugavus ja mitmed uued funktsionaalsused muudavad E-varamu oluliseks väravaks Eesti digitaalse kultuuri- ja teaduspärandi juurde ning toovad info kasutajale veelgi lähemale. Uuenemise juures olid Peeter Kondratjevile abiks Tiina Kama, Margit Teesalu-Kranich ja Asko Tamme.

Haridus- ja Teadusministeerium toetas konsortsiumi mullu summas 5 007 000 eurot, millest ESTERi ja E-varamu toeks ja käigushoidmiseks oli planeeritud 290 000 eurot ning teadusandmebaaside hankimiseks 4 650 000 eurot. Andmebaaside administreerimiseks ja arendamiseks eraldati 44 000 eurot.

ELNET konsortsiumiga liitunud raamatukogude kogusid kajastab 1. jaanuaril 1999 alguse saanud e-kataloog ESTER (https://www.ester.ee). Andmehaldussüsteemi ESTER lahutamatud või tihedalt integreeritud lisad on:

- Eesti artiklite andmebaas (ISE)
- Eesti märksõnastik (EMS)
- Kasutajate registreerimise ja autentimise süsteem (KRAS)
- ESTERi kaanepiltide kataloog (EPIK): trükiste kaanepiltide esitamise rakendus
- Avaandmete portaal

Ühiste projektidega seonduvate erinevate küsimuste arutamiseks ja lahendamiseks loodud töörühmad saavad kokku vastavalt vajadusele, sõltuvalt sellest, millega tegelemise aeg on kätte jõudnud.

- Infosüsteemi ESTER ning kasutatava riist- ja tarkvara üldiste küsimustega tegeleb haldurite kogu eesmärgiga tagada ühiste infosüsteemide igapäevane tõrgeteta töö, turvalisus ja stabiilne areng ning neil infosüsteemidel tuginevate raamatukoguteenuste toimimine ja järjepidev arendamine. Töörühma kuulub 30 liiget, selle tööd juhivad Riina Felding ja Piret Zettur.

- Kataloogimise ja märksõnastamise 29-liikmeline töörühm ühtlustab ja koordineerib kataloogimist, nimenormandmete koostamist e-kataloogis ESTER. Postiloendeid haldab ning rühma tööd juhib Kadi Mälton.
- Eesti artiklite andmebaasi ISE küsimustega tegeleb andmebaasi ISE töörühm (15 liiget). Töörühma juhib Kristina Rallmann.
- Eesti märksõnastiku jooksva toimetamisega tegeleb üheksaliikmeline toimetus, töörühma juht ja andmebaasi haldur on Meelis Somelar.
- Ühishangete töörühm (juht Marika Meltsas) kaardistab konsortsiumi liikmesraamatukogude kasutajate teabevajadusi, tutvustab uusi pakutavaid elektroonilisi ressursse ning selgitab välja prioriteedid ja kooskõlastab ühishangete soovid. Töörühmas on 11 liiget.
- Digiteerimise töörühma (juht Peeter Kondratjev) kuulub 13 liiget.
- Avaandmete töörühmas (juht Urmas Sinisalu) on 14 liiget, esindatud on kõik ELNETi infosüsteemid ning kaheksa raamatukogu.

ESTER

2025. aastal oli HTMi riigieelarveline eraldis infosüsteemi hoolduseks ja arenduseks kokku 291 000 eurot. Muud kulud kaeti liikmemaksust. Konsortsium varustab oma laenutusandmetega Eesti Autorihüvitusfondi ja Kultuuri-ministeeriumi.

E-kataloogi ESTER olulisemaks tegevuseks oli 2025. aastal kaheastmelise autentimise (inglise keeles *two-factor authentication*, 2FA) sisselülitamine. Kaheastmeline autentimine lisab kasutajakontodele olulise täiendava turvakihi, mis kaitseb isiku andmeid ja muid tundlikke andmeid volitamata juurdepääsu eest ning vähendab märkimisväärselt turvariskide tõenäosust olukordades, kus tavapärased paroolid võivad osutuda ebapiisavaks. Lahendus põhineb kahel sõltumatul autentimisteguril – kasutajale teadaoleval salasõnal ning ühekordsel kinnituskoodil, mis edastatakse kasutaja kontaktandmetes registreeritud mobiiltelefonile või e-posti aadressile. See pakub täiendavat kaitsekihti, mis hoiab isikuandmed turvalisena isegi siis, kui parool peaks sattuma valedesse kätesse. Teised autentimismeetodid – Smart-ID, Mobiil-ID, ID-kaart/ Digi-ID ja TAAT – jäid muutumatuks. Eeltööde ning kaheastmelisele autentimisele üleminekuks vajalike KRAS tarkvara täienduste ja muudatuste ettevalmistamisega alustati juba 2024. aastal. Kartus, et muudatus põhjustab e-kataloogi ESTER kasutajatele ebamugavust või rahulolematust, oli põhjendamatu.

RIIST- JA TARKVARA

Raamatukogu infosüsteem ESTER on kasutusel 18 Eesti suuremas raamatukogus ja nendega seotud eriala- ning haruraamatukogudes. Infosüsteemis ESTER oli 2025. aasta lõpu seisuga 138 skoopi, neist varjatud 49 skoopi. Raamatukogudes ja nende harukogudes on kasutusel 1371 asukohakoodi. Infosüsteemi kasutuslitsentse on kokku 561, sip2 kasutuslitsentse 43.

2025. aasta veebruaris toimus e-kataloogis ESTER re-skoopimine. Süsteemi lisati 40 uut skoopi, mis kõik ei ole veel kasutusel. Veebruaris lisas Innovative süsteemi 40 uut skoopi, millega kaasnes re-skoopimine. Tööd viidi läbi öisel ajal, et minimeerida mõju e-kataloogi ESTER kasutajatele. Re-skoopimine käigus esines süsteemis lühiajalisi katkestusi ning öisel ajal oli häiritud otsing skoopidest. Enamik uusi skoope on praegu varjatud ega ole e-kataloogis ESTER kasutusel. Skoobinumbrite suurendamine põhjustas probleeme e-kataloogis ESTER skoopide korrektse kuvamisega, kuna JavaScript eeldas kahekohalisi skoobinumbrite väärtusi, kuid pärast skoobinumbrite suurendamist on süsteemis ka kolmekohalised skoobinumbrid.

Aruandeaastal lisandus e-kataloogi Tallinna Tehnikakõrgkooli alla Mõdriku raamatukogu skoop, Tallinna Ülikooli Akadeemilise raamatukogu alla TLÜ Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus.

Mais lisati meie süsteemi Innovative'i toode LX (Library Experience) Starter. Veebipõhine kasutajaliides võimaldab hõlpsalt luua, kohandada ja kujundada ning saata lugejatele kaasaegseid e-posti teavitusi. LX Starteri kaudu saab muu hulgas edastada tähtaja ületamise teateid, eelteateid, järjekorrateateid, täiendavaid eelteateid ning tagasikutsumise teateid. Igal liikmesraamatukogul on võimalus kasutada teadete kujundamisel oma brändingut ja asukohapõhiseid detaile ning rakendada sisselogimise järel raamatukoguspetsiifilisi seadistusi. Kahjuks selgus toote funktsionaalsusi testides, et see ei ole olemasoleval kujul sobilik kõigile konsortsiumi raamatukogudele. Innovative'ile on edastatud vastav tagasiside ning oodatakse toote edasisi arendusi.

Uute ID-kaartide kasutamisele võtuga seonduvalt vajas uuendust ka ELNET-ID tarkvara. Arendusega tegeleb Overall Eesti AS. 2025. aastal lõpuks ei olnud Overall

töötavat arendust veel üle andnud. Raamatukogud testisid ja andsid tagasisidet parandusteks.

2025. aasta lõpus oli TESTER Sierras ja ISE Sierras kasutusel tarkvara versiooniga 6.5.0_3, ESTER Sierras 6.4.0_9. Aasta jooksul uuendati Sierra tarkvaraversioone kolmel korral. ESTER Sierra ja ISE Sierra versiooniuuendus 6.3 peale toimus märtsis. TESTER Sierra analoogne uuendus tehti juba veebruaris. Sierra 6.4 versiooniuuendus tuli välja (*general release*) 2025. aasta juulis. TESTER Sierra uuendati versioonile 6.4 juulis. ISE Sierra ja ESTER Sierra oktoobris. Sierra 6.5 versiooniuuendus tuli välja (*general release*) 2025. aasta detsembri keskel. Detsembris toimus TESTER Sierra ja ISE Sierra versiooniuuendused 6.5. ESTER Sierra versiooni uuendamine lükkus edasi 2026. aasta veebruari.

2025. aastal ei esinenud infosüsteemi ootamatuid katkestusi. Etteteatatud katkestusi esines kokku ligikaudu kolm tundi. Veebruaris lisati ESTER Sierra serveritele mälu, millega kaasnes ligikaudu 15-minutiline katkestused süsteemide töös. Aprillis ja oktoobris toimusid ESTER Sierra versiooniuuendused, mille käigus esines mõlemal korral ligikaudu 30-minutiline katkestus, mõjutades nii e-kataloogi ESTER kui ka ESTER Sierra tööd. Novembris toimus ESTER Sierra serverite operatsioonisüsteemi uuendamine, millega kaasnes 30-minutiline katkestus. Jaanuaris ja aprillis esines süsteemi jõudlusega probleeme. Otseseid katkesusi süsteemide töös ei olnud, kuid häiris igapäevast raamatukogude töökorraldust.

KATALOOGI SISU

2025. aasta lõpus oli infosüsteemis 3 710 601 bibliokirjet. Teavikulaadidest 82 % (3 032 183 kirjet) olid raamatud. Järgnesid käsikirjad (154 616) ja helisalvestised (151 218), mille osakaal moodustas mõlemal juhul 4% kõigist kirjetest. Eksemplarikirjeid oli 2025. aasta lõpus infosüsteemis 12 285 074. Lisaks sisaldab infosüsteem 198 879 normikirjet (2024: 185 170) ja 253 kursusekirjet. Kursusekirjed on peamiselt kasutusel Tartu Ülikooli raamatukogus ja Tallinna Ülikooli Akadeemilises Raamatukogus.

Võrreldes 2024. aastaga oli bibliokirjete juurdekasv käesoleval aruandeaastal poole suurem - 2024. aastal lisandus 50 915 bibliokirjet, 2025. aastal aga 106 214 bibliokirjet. Bibliokirjete juurdekasv on tingitud sellest, et 2025. aasta novembris laaditi andmebaasi u. 245 000 e-raamatu kirjet.

Eksemplarikirjete juurdekasv oli 2025. aastal tavapärasest suurem (+1 672 933), kuna e-raamatute bibliokirjete laadimise käigus lisati andmebaasi ka vastavad eksemplarikirjed.

LUGEJAD, KATALOOGI KASUTAMINE JA LAENUTUSED

2025. aasta lõpus oli andmebaasis kokku 442 996 lugejakirjet. Aruandeaastal lisandus 46 676 uut lugejakirjet, mis on vähem kui 2024. aastal, mil loodi 54 279 uut lugejakirjet. Kõige rohkem uusi lugejaid registreerus Tallinna Raamatukogudesse (12 146 lugejat). Järgnesid üleriigilise teenuse MIRKO kasutajad (9174), Rahvusraamatukogu 6184 uue lugejaga ja Tartu Linnaraamatukogu, kuhu lisandus 4771 uut lugejat. Aasta jooksul tehti kokku 1 631 575 laenutust ja 1 489 761 pikendust. Pikendustest 910 450 teostati Minu ESTERi või mõne API lahenduse kaudu. Tagastati 1 624 645 eksemplari. Järjekorda pandi (telliti) 183 537 eksemplarile, neist 75 464 eksemplarile Minu ESTERi vahendusel. Laenutusaktiivsuse näitajad jäid võrreldes 2024. aastaga samale tasemele.

Raamatukogude lugejad laenutasid 2025. aastal kokku 1 631 575 erinevat nimetust (raamatud ja jätkväljaanded. Läinud aasta kõige populaarsem teos oli Valérie Perrin´i «Lilledele värsket vett» 1667 laenutusega. Enim laenutatud autor oli taas Ilmar Tomusk (11 534), talle järgnes Martin Widmark (10 422).

E-kataloogi ESTER kasutatakse enim lauaarvutite kaudu, moodustades 68% (558 579 kasutajat) kõigist kasutajatest. Järgnevad mobiiltelefonid, mida kasutab 32% (259 152) ja tahvelarvutid 0,5% (4388). Enamik kasutajaid on Eestist, moodustades 85% (701 348) kõigist kasutajatest. Järgnevad Ameerika Ühendriigid 3%-ga (26 692) ja Saksamaa 1,7%-ga (13 949).

E-kataloogi ESTER kasutusjuhendit vaadati 2025. aastal 14 070 kasutaja poolt. Alustati 17 150 sessiooni ning kokku registreeriti 36 723 lehevaatamist (*pageviews*). E-kataloog ESTER monitoorimiseks kasutatakse Google Analytics (GA) rakendust, mille statistikat kogutakse kasutajatelt, kes ei ole blokeerinud oma seadmetes kolmanda osapoole skriptide kasutamist. Seetõttu ei kajasta kogutud andmed kogu e-kataloogi kasutust. Võrreldes GA näitajaid varasemate aastatega võib järeldada, et e-kataloogi ESTER kasutajate arv on jätkuvalt kasvanud (2024: 817 717 kasutajat). Google Analyticsi jaoks on kasutaja unikaalne külastaja, kes avab veebilehe arvuti, tahvelarvuti või mobiilseadme brauseri kaudu. Kui sama inimene kasutab erinevaid seadmeid, loetakse iga seade eraldi kasutajaks.

2025. aastal algatasid kasutajad www.ester.ee lehel kokku 2 195 722 sessiooni. Sessioon on ajavahemik, mille jooksul kasutaja veebilehte aktiivselt kasutab. GA hoiab ühte sessiooni aktiivsena 30 minutit järjest. Sessioonide ajal vaadati kokku 13 480 925 lehte (*pageviews*), sealhulgas on ühe lehe korduvad vaatamised.

KASUTAJATE REGISTREERIMISE JA AUTENTIMISE SÜSTEEM (KRAS)

Alates veebruarist 2025 oli võimalik kõigil raamatukogudel kasutusele võtta kahetasemeline (2FA) autentimine. Lisaks kasutajanimele ja paroolile tuleb kasutajal sisestada kas SMSile või e-postile laekuv turvakood. Leping MULTI SMSide saatmiseks on sõlmitud Telia Eesti ASiga. Teenusel puudub liitumis- ja kuutasu, tasuda tuleb vaid SMSi saatmise eest (ühe SMS hind on 0,025€, keskmiselt ~500€ kuus).

2025. aastal kasutas 26 raamatukogu rakendust ESTERisse sisse logimisel (524 275 korral) ja 34 raamatukogu kasutab KRASi võimalust uute lugejate registreerimiseks (21 826 korral).

Parooli ning salasõnaga autentimine (206 063) vähenes viiendiku võrra, kuna sisse on lülitatud kahetasemeline autentimine ja Smart-IDst (205 115) on saanud aastate jooksul samaväärne autentimisvahend. Jätkuvalt on langustrendis ülikoolide õppeinfosüsteemi toetav TAAT (6250) lahendus. Vaieldamatult on september kõige populaarsem kuu, mil registreeriti *on-line*s üle 5 000 kasutaja. Tähele tuleb panna, et antud statistika ei sisalda raamatukogutöötajate kaudu kohapeal Sierra kaudu registreeritud lugejaid.

Hooldusteenust pakub süsteemile jätkuvalt Mindworks Industries OÜ. Arendus- ja hooldusteenust 2025. aastal sisse ei ostetud, Sierra versiooniuuenduste korral saime hakkama süsteemiadministraatori ja Innovative toe abil.

KAANEPILDITEENUS EPIK

Teenus võimaldab lisada e-kataloogile ESTER raamatute, CDde, DVDde jt väljaannete kaanepilte, sisukokkuvõtteid ja sisukordi ning muuta e-kataloog seeläbi informatiivsemaks ja atraktiivsemaks. Andmeallikatena kasutatakse nii konsortsiumi raamatukogude digitaalarhiive kui ka väliseid keskkondi.

Arendajalt ja hooldajalt (Avalanche Laboratory OÜ) telliti 2025. aastal töid 7 440€ eest. Süsteemiadministraatori ülekoormatuse tõttu pole lagunenud TEST-serverit aasta jooksul asendatud ning uuendamist ootab ka LIVE-keskkond. Arendaja on uuendanud kõik baastarkvarad ja seadistanud uue tühja TEST-serveri, mis ootab meiepoolset seadistamist ja andmete migreerimist.

EPIK teenindab ka Rahvusraamatukogu MIRKO teenust. Teenuse katkestusi LIVE-serveris ei esinenud.

Andmebaasi suurus on 361 GB ja see sisaldab 3 553 242 kirjet, neist piltidega kirjeid on 406 804. Sisukordi ja sisukirjeldusi on 676 347. Andmebaas vastas päringutele ja väljastas väikepildi 47 064 367 korral - paraku hõlmab see statistika vaid ajavahemikku 29.06-31.12, seda ketta täitumise tõttu. Jätkusuutlikkuse tagamiseks tuleb 2026. aastal taaskäivitada TEST-server ning tellida uusi liidestusi tulenevalt andmeallikate (DIGAR/ADA) uuendustest.

EESTI ARTIKLITE ANDMEBAAS ISE

Eesti artiklite andmebaasi ISE (*Index Scriptorum Estoniae*, https://artiklid.elnet.ee) loomisel kasutatakse tark-varasüsteemi Sierra, mis töötab versioonil 6.5.0_3, viimane versiooniuuendus tehti 2025. a oktoobris. Andmebaas koostatakse peamiselt Eestis ilmuvate ajalehtede, ajakirjade, artiklikogumike ja jätkväljaannete põhjal.

ISE andmebaasi lisati 2025. aastal 6800 uut bibliokirjet seitsmes raamatukogus: Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu, Eesti Rahva Muuseumi raamatukogu, Kaitseväe raamatukogu, Muusika- ja Teatriakadeemia raamatukogu, Rahvusraamatukogu, TalTechi raamatukogu ja Tartu Linnaraamatukogu.

Enim lisandus ajaleheartikleid (2381, kokku 1 243 498), ajakirjade artikleid (2657, kokku 430 622) ning kogumiku/jätkväljaannete artikleid (790, kokku 219 401). 31. detsembri seisuga oli andmebaasis 1 921 118 biblio- ja 64 803 normikirjet.

Väljaandeid bibliografeeriti 2025. aastal raamatukogude oma teemabaaside koostamise eesmärgil, need kirjed lisati ka temaatiliselt sobivatesse ISE teemabaasidesse. Lisaks uute kirjete sisestamisele korrastati jooksvalt registreid,

mestiti topeltkirjed, ühtlustati autori- ja personaaliaregistrite nimesid. Jooksvalt toimub märksõnaregistri korrastamine – EMSi märksõnad, mis on lisamärksõna väljadel, viiakse õigele väljale (648, 650, 651, 655) ja lisatakse märksõna identifikaator. Uute märksõnade laadimine EMSist ISEsse toimub regulaarselt kord kuus. Peale märksõnade laadimist korrastatakse märksõna registrit vastavalt saadud raportile.

Väljaandeid bibliografeeritakse valikuliselt, oma teemabaasidest lähtuvalt ning sõltuvalt sellest, millised ajakirjad/ajalehede on raamatukogusse tellitud. Rahvusraamatukogus monitooritakse Eesti õigusbibliograafia ja Vabariigi Presidendi bibliograafia koostamisel suuremat osa ilmuvast perioodikast lähtuvalt andmebaasi sisust. Tartu Linnaraamatukogu vaatab läbi kõik Eestis ilmuvad väljaanded ja bibliografeerib artiklid lähtudes oma teemabaasidest. Kaitseväe raamatukogu vaatab läbi neile tellitud perioodilised väljaanded ning bibliografeerib artiklid lähtudes oma teemabaasist. Kaitseväe poolt kirjastatud väljaanded (ajakirjad Sõdur, Sõjateadlane, Sõdurileht), samuti ajakiri Kaitse Kodu ning Sõjamuuseumi väljaanded bibliografeeritakse täies ulatuses. Teised raamatukogud bibliografeerivad väljaandeid vastavalt oma valikule ja vajadustele.

Ka ISE asutusstatistika andmed moodustuvad GA alusel. Teemabaaside kasutusstatistika ei anna siiski tegelikku pilti, kuna suure tõenäosusega kasutab enamik kasutajaid oma otsingul ISE üldist skoopi ning ei piira seda teemabaasi skoobiga. Kahjuks selgus 2026. aasta alguses, et GA on töötanud õigesti jaanuarist märtsini (3 kuud), alates aprillist on tekkinud koodi viga ning sellest tulenevalt ei ole skoopide kasutus loetud õigesti. Aprilli-detsembri skoopide kasutus on tuletatud kolme esimese kuu keskmist kasutust arvestades. Kui võrrelda skoobi 1 (üldine skoop, 202 356 kasutust) aastaga 2024 (233 022), on taas näha langust.

EESTI MÄRKSÕNASTIK (EMS)

EMS on kõiki ainevaldkondi hõlmav tesauruse struktuuriga märksõnastik erilaadiliste teavikute eestikeelseks märksõnastamiseks ja infootsinguks.

Märksõnastikus loodi 2025. aastal 586 uut kirjet, neist 255 olid uued märksõnad ja 331 äraviiteterminid. Ingliskeelseid vasteid lisati 547, korrigeeriti 849 ja kustutati 35 kirjet. Aasta lõpu seisuga oli EMSis 64537 kirjet – 40 820 normimärksõna ja 23 717 äraviiteterminit. Ingliskeelseid vasteid oli 54 717. Loendis Ajamärksõnad oli 151 terminit ja loendis Vormimärksõnad 1465 terminit. Varjatud kirjeid oli 5.

Töörühma liikmed jälgivad pidevalt märksõnade normikohast kasutamist e-kataloogis ESTER (Sierras genereeritud otsitunnuste raportite järgi). Uusi ja muudetud märksõnakirjeid konverditakse perioodiliselt MARC-vormingusse ning laaditakse ESTERi ja ISE, aga ka ESTERi testkeskkonna andmebaasidesse Sierras. Konvertimine toimub EMSi ühe funktsioonina, väljundiks on UTF-märgistikus masinloetav MARC21-fail. 2025. aastal toimus 11 laadimist (regulaarselt kord kuus, välja arvatud juuli). Samad uuendused on regulaarselt edastatud ka Uraniale Urrami märksõnastikumooduli jaoks ning RIKSi arendajale RIKSi märksõnastikumooduli jaoks. Selleks on MARC21-failprogrammi MarcEdit abil konverditud MARCXML-vormingusse.

Püsiteadistuste andmebaasis on 185 kirjet, neist 121 on aktiivsed aadressid, 64 aadressi pole aktiivsed, seda põhjusel, et meilid sellele aadressile kohale ei lähe, kuid inimene pole ka ise avaldanud soovi oma meiliaadressi kustutamiseks. Nagu ka 2024. aastal, tellis püsiteadistuse 1 inimene, loobujaid oli samuti 1. Püsiteadistus saadeti tellijatele 11 korral – samal päeval, kui ajakohastati ESTERi ja ISE normikirjeid.

EMSi tagasiside funktsiooni kaudu on kasutajad saatnud haldurile 3 kirja märksõnade toimetamise kohta (ettepanekud uute märksõnade lisamiseks, küsimused märksõnade kasutamise ja EMSi kättesaadavuse kohta). Ettepanekuid ja küsimusi märksõnade kohta on laekunud ka otse halduri aadressile märksõnastajatelt RR-ist ja teistest raamatukogudest. Tagasiside põhjal on tehtud täiendusi EMSi.

EMSi uuenduste SIERRAsse laadimisele järgneval hommikul koostatakse ülevaate saamiseks bibkirjete automaatse töötluse aruanded: parandatud bibliokirjed, lähivasted, parandamata kirjed, korduvad 4XX väljad.

Et hoida IT-süsteemide turvalisus ajakohane, paigaldati 3. juunil EMSi serverile uuem tarkvaraversioon. Lähtuvalt sellest uuendati ka EMSi keskkonda (mis oli kohandatud töötama uuenenud serveril).

Google Analyticsi andmete järgi kasutati EMSi 2025.aastal 39 116 korda (seansside arv), kasutajaid oli 19 057 (kasutaja kohta 2,05 seanssi). Keskmine seansi pikkus oli 2 min 39 sek. Eelmistest aastatest suuremad külastusnumbrid on seotud mitmesuguste IT-projektide, eriti aga automaatse kataloogimise KRATTi arendamise ja testimisega. Brauseritest domineerib endiselt võimsalt Chrome (76,4%), suure vahega järgneb Safari (12,8%). Edge (5,4%) paistab olevat Firefoxist (3,23 %) lõplikult ette rebinud. Samsung Interneti ja Opera osakaalud jäid üliväikeseks (vastavalt 1,15% ja 0,86%). Vaadatud lehekülgede arv oli 231 000, lehekülgi seansi kohta 5,9.

Kasutajaid Eestist oli 81% ja üllatuslikult Singapurist 7,9%, USAst 728, Hiinast 591, Brasiiliast 538, Argentiinast 243, Venetsueelast 101, Mehhikost 89, Prantsusmaalt 83, Saksamaalt 81 - kokku 115-st riigist. Keskmine seansi pikkus oli aga üle 30 sekundi vaid 26 riigi puhul.

E-TEADUSANDMEBAASID JA ÜHISHANGETE KOORDINEERIMINE

2025. aastal finantseeris riik online teadusandmebaaside ühishanget 4 650 000 euroga. Teadusandmebaaside kasutuslitsentsid ühishanked on korraldatud vastavalt ühishanke kavale. Lisaks juba aastaid programmiga seotud kõrgkoolidele on teadusinfo hangitud 14 rakenduskõrgkoolile ja riiklikult evalveeritud teadusasutusele (Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, Tartu Tervishoiu Kõrgkool, Sisekaitseakadeemia, Tallinna Tehnikakõrgkool, Kaitseväe Akadeemia, Eesti Lennuakadeemia, Kõrgem Kunstikool Pallas, Eesti Taimekasvatuse Instituut, Eesti Keele Instituut, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Rahva Muuseum, Tervise Arengu Instituut, Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituut). Läbirääkimistega on tagatud optimaalne hind ja lepingud on pikendatud/uuendatud.

ELNETi vahendusel on hangitud järgmised tuumikandmebaasid, e-ajakirjad ja e-raamatud: ScienceDirect, Wiley e-ajakirjad, Web of Science, Springer Nature e-ajakirjad, IEEE Xplore, Scopus, ACS (American Chemical Society) e-ajakirjad, EBSCO Publishing e-ajakirjade andmebaasid, American Physical Society (APS) e-ajakirjad, American Institute of Physics (AIP) e-ajakirjad, Ebook Central (ebrary), PsycArticles, IOP (Institute of Physics) e-ajakirjad, RSC (Royal Society of Chemistry) e-ajakirjad, Cambridge University Press e-ajakirjad, Grove Music, Grove Art, RIPM, RILM, MathSciNet, Oxford University Press e-ajakirjad, Taylor&Francis e-ajakirjad, Sage e-ajakirjad.

Lisaks esindab ELNET konsortsium Eesti riiki ülemaailmses elementaarosakeste füüsika avatud juurdepääsuga publitseerimispartnerluses SCOAP³. 2025. aastal oli sealne osalemistasu 23 000 eurot.

E-VARAMU PORTAAL

2025. aasta möödus E-varamu portaalis (https://www.e-varamu.ee/et/) juba indekseeritud objektide kvaliteedi tõstmise ja portaali töö stabiilsemaks muutmise tähe all. Lisaks alustas Cybernetica AS tööd E-varamu ja humanitaaria andmelaboratooriumi analüüsiga, mille raames vaadati läbi E-varamu rakendatud funktsionaalsused, portaali tuleviku kitsaskohad ja uuendamise vajadused, milleks on:

- uuele avatud tehnoloogilisele platvormile üleviimist, mis vähendab sõltuvust EBSCOst,
- hübriidotsingu (traditsiooniline + semantiline + vektorotsing) kasutuselevõtt,
- modulaarne arhitektuur (nt VuFind + FOLIO), mis võimaldaks portaali funktsionaalsust paremini hallata ja laiendada,
- transkriptsiooni ja LLM-põhise funktsionaalsuse lisamist otsingu ja kasutajakogemuse parandamiseks,
- kaasaegse haldusliidese loomist, etvõimaldada portaali omanikule täielikku kontrolli.

Arendustöödega samal ajal teostati 13 erineva andmeallika indekseerimist. Aasta lõpu seisuga oli andmebaasis indekseeritud 25 211 100 kirjet, sh:

- Rahvusarhiivi AIS: 10 986 611 kirjet
- Rahvusraamatukogu DEA: 3 965 830 kirjet
- E-kataloog ESTER: 3 690 196 kirjet
- Eesti artiklite andmebaas ISE: 1 920 419 kirjet
- Kirjandusmuuseumi Kivike: 922 432 kirjet
- Rahvusarhiiv FOTIS: 905 099 kirjet
- RA Fotis: 905 099 kirjet
- eElurikkuse portaal: 673 060 kirjet
- Rahvusringhäälingu arhiiv: 451 493 kirjet
- Rahvusraamatukogu Digar: 271 086 kirjet
- Akadeemilise Raamatukogu ETERA: 202 058 kirjet
- TÜ Raamatukogu ADA: 109 397 kirjet
- TalTech digikogu: 22 238 kirjet
- EMÜ Raamatukogu DSpace: 9 501 kirjet
- TÜ Raamatukogu DataDOI: 1 000 kirjet

Liidestamist vajavad veel HTMi teadusportaal ETIS ja Kunstiakadeemia digikogu. Lõpuni indekseerimist vajab veel Kulutuuriministeeriumi muuseumite platvorm MuIS

(liidestatud 175 581). Pidevalt käib kõikide andmeallikate andmete korrastamine ja standardiseerimine.

Läinud aastal valmis E-varamu portaali OAI-PMH liides, kus kõik indekseeritud andmeallikad on välja toodud andme osadena ning EUROPEANAsse vajaliku EDM formaadis: https://elnet-live.ciim.k-int.com/oai?verb=ListSets. EUROPEANAsse (*https://www.europeana.eu/et/collections/organisations*) edastatud kirjete arv on endine (589 754).

Isikute andmeobjekte oli 2025. aasta lõpuks E-varamu portaalis kokku 4 534 751. Isikute andmebaasi korrastamine jätkub. E-varamus avati Bibliograph moodul, kuhu koonduvad lisaks E-varamu portaalile kõik korrastatud isikute kirjed: https://estonia.library.link/types.

Alates 2025. aasta 1. juunist kajastatakse E-varamu portaali statistikat uuel viisil - andmevahetuse liikluse kontrollimiseks on mindud üle Cloudflare'i rakenduse kasutamisele. See muudatus võimaldas täpsemalt ja turvalisemalt jälgida ning analüüsida portaali kasutusstatistikat, kindlustades andmete parema kaitse ja usaldusväärse statistilise ülevaate kogu teisel poolaastal. Summaarne pöördumiste arv E-varamusse oli 58 266 175, mis pole lihtsalt kordades suurem kui varasemad, vaid näitab täiesti uut viisi võrguressursside kasutamiseks, kus peakoormuse annavad uued AI-rakendused.

ELNET ja ÜÜRS

9. septembril 2025. a. allkirjastati üldkoosoleku protokolliline otsus, mis sisaldas ettepanekut Kultuuriministeeriumile kaasata majandus- ja infotehnoloogiaministri 25.08.2023.a käskkirja nr 135 «Toetuse andmise tingimused valdkondlike digipöörete toetamiseks» punkti 5.7. alusel ÜÜRS arenduste planeerimisse ja elluviimisse partnerina viivitamatult Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumi kui Eesti avalik-õiguslike ülikoolide koostööorganisatsioon, teadusraamatukogude ühise infosüsteemi haldaja ja arendaja ning vastavas valdkonnas ülikoolide arendusvajadusi koondav institutsioon. Ettepanekust teavitati ka haridus- ja teadusministrit ning paluti Haridus- ja Teadusministeeriumil toetada Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumi kaasamist ÜÜRS arenduste planeerimisse ja elluviimisse.

Aasta teises pooles toimusid ühtse raamatukogusüsteemi puudutavad intensiivsed läbirääkimised teadusraamatukogude rektorite nõukogu, Rahvusraamatukogu, Kultuuriministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi vahel. Nende läbirääkimiste vaheseis oli põhjalikumalt käsitluse all 17. novembri üldkoosolekul. 12. detsembril sõlmisid läbirääkimiste osapooled koostööleppe ÜÜRSi ühiseks väljaarendamiseks ja edasise haldusmudeli kujundamiseks, et pakkuda Eesti raamatukoguvõrgule ühtset infosüsteemiteenust.

Sisuliselt ja igapäevatöö mõttes tähendavad need erinevaid otsuseid ja lepinguid tsiteerivad laused seda, et uues raamatukogusüsteemis koondab raamatukogusid kaks asutust - kogu projekti juhtiv rahvusraamatukogu ja ELNET. Praktiline lahendus oleks siis selline, et ühtsel raamatukogusüsteemil saab olema kaks kataloogiväljundit, tinglikult nimetaks neid „rahvaraamatukogude kataloog" ja „teadusraamatukogude kataloog". Ja sama süsteemi kasutades koondab esimene kõige üldisemalt rahva- ja kooliraamatukogusid, teine teaduse ja kõrgharidusega seotuid.

Esmajärjekorras seab see meile, kõigile Eesti raamatukogudele, lähema paari aasta jooksul aukartustäratavaid ülesandeid nii oma igapäevatöö kui ka raamatukogude omavahelise koostöö korraldamises.

Koostanud: Tiina Kama, Asko Tamme, aprill 2026